

tarläroverk, som nu lärer pågå, hunnit afslutas eller något annat läroverk kan komma staden till godo.

Nödiga handlingar i denna fråga, hvilka jag ännu icke erhållit, torde tillåtas mig att till vederbörligt Utskott få aflemna.

Om remiss till Utskott anhålles.

Stockholm den 29 Januari 1870.

J. G. Granlund.

N:o 192.

Af Herr vice Talman Mannerskantz: Med förslag till bestämmelser i fråga om förvandling till soldathåll af det inom Södra Möre härad befintliga båtsmanshåll.

Att alltid i full kraft bevara förmågan att försvara sitt land emot främmande öfvervåld är för hvarje folk icke blott en helig pligt, som det ej har rätt att någonsin försumma, utan ock ett oestergifligt vilkor för fortfarandet af dess egen sjelfständiga tillvaro.

Känner sig folket icke, slägte efter slägte, djupt och kraftigt manadt af den pligten att åt efterkommande oförkränkt öfverlemna den från fädren ärfda jorden, med hela den egendomliga andliga eller materiela kultur, som derå uppvuxit, eller glömmet det bort, att allt menskligt lif är en fortsatt kamp, som fordrar en stark och ständigt verksam inre kraft för att kunna uthållas, då går det en säker undergång till mötes, och skall snart upphöra att räknas bland de lefvande folkens antal.

Gäller detta, enligt historiens vittnesbörd och lärdomar, i allmänhet för alla tider och alla folk, är det ändå mera giltigt just i närvarande tidpunkt, i afseende på det Svenska folket, som från sina förfäders handlingsrika lif i ljusets, sanningens och frihetens tjänst har fått ett särdeles dyrbart arf att förvara och förkofra, men som, om det ser sig omkring med oförvillad blick, nu måste finna sig kringhvärfadt af stora växande faror för sitt sjelfbestånd.

Dessa faror bestå deri, att, oaktadt alla bildningens och odlingens framsteg inom

vår verldsdel, det dock, på sätt sednaste årens viktiga händelser hafva visat, mera nu än fordorm är styrkan, som råder framför rätten inom de Europeiska folkens förhållanden till hvarandra, och att, då hvarje folk derföre är anvisadt att lita blott på sina egna krafter, det Svenska folket nu står jemförelsevis svagare än någonsin i närheten af starka grannfolk, hvilkas förstoringsbegär eller maktlystnad hvad stund som helst kan väckas och vilja söka sig ny näring.

Det kan visst både hända och är att hoppas, att den farliga, för vårt land hotande möjligheten af ett inträffande anfall emot dess sjelfständighet ännu är långt aflägsen; och det måste vara föreställningen om denna aflägsenhet och drömbilden derom, att de den oafbrutna fridens dagar, som man sjelf önskar sig, icke af andra skola störas, som hos flertalet bland dem, hvilka nu bära ansvaret för Svenska folkets framtida öden, hafva underhållit den alltför stora likgiltighet som hos dem visat sig, då de icke vidtagit någon åtgärd, för att försätta vårt land i en mera tryggad ställning.

Jag för min del hade föreställt mig, att den största och angelägnaste omsorgen, efter den började tillämpningen af det lyckligen införda nya statsskicket, skulle blifvit, att på ett sådant sätt utveckla och ordna de försvarskrafter, som vi hafva att tillgå, att vi derigenom hade beredt oss ett säkert skydd för vårt oberoende. Ty hvartill bätar väl den inre frihet, som vi i ökadt mått vunnit, och som nu är större än den de flesta folk åtnjuta, om den lätt genom utifrån kommande angrepp kan tillintetgöras, eller hvad tjenar det till att i alla riktningar söka arbeta på vårt samhälles förkofran, om vi måste känna oss icke ega någon säkerhet att för oss sjelfva få behålla hvad vi förvärfvat. — Men, ehuru jag, under den treåriga riksdagsperiod som nyss förflutit, visserligen har sett några försök göras, att omorganisera vårt försvarsväsende på säkrare grund och till mera vidsträckt omfattning, har dock känslan af behovet att icke dröja att förrätta ett allvarligt arbete i den riktningen hittills icke visat sig stark nog att kunna öfvervinna de hinder, som stridiga meningar och intressen lagt i vägen för detsammes utförande; och då de, som varit öfvertygade att något måste göras, dock icke kunnat komma öfverens om rätta sättet, hafva de, som under det skenbara lugn, som nu råder ikring oss, icke inse vådan af ett uppskof, lyckats skjuta undan, bakom mindre viktiga föremål för stundens kif och oro och dagens små bekymmer, den stora samhällsfrågan, som dock alltid bör stå i främsta rummet bland dem som fordra en snar lösning.

De olika åsigtornas strid har väsendtligen rört sig derom, huruvida den utveckling eller förstärkning af våra lefvande försvarskrafter, som gemensamt erkännes vara behöflig, skall byggas på gammal eller ny grund, antingen hufvudsakligen genom en tillökning med nya krafter af den stående hären i sin nuvarande form, eller genom öfvergång till en mera uteslutande tillämpning af den allmänna folkbeväpnings grundsats. Mig tyckes likväl, att härom icke mycket länge borde kunna stridas emellan dem, som, med någon insigt om hvad som dertill erfordras, allvarli-

gen vilja i denna tidpunkt skapa ett verkligt starkt försvar. Ty äfven från den sidan, som icke finner något säkert skydd för vårt försvar annat än i en liten, men väl öfvad och disciplinerad stamhär, bör icke kunna förbises nyttan af den militäriska uppfostran för hela det yngre manliga släktet, som den andra sidan anser för det jemförelsevis mest kraftiga och minst kostbara medel, som vi hafva att försvara oss med; och de som hufvudsakligen sätta sin lit till den vapenöfvade och väpnade Svenska folkhärens förmåga att kasta tillbaka hvarje fiende, som beträder vår strand, kunna ej undgå finna, att denna talrika här också måste behöfva ett stort antal af skickliga ledare och lärare, samt att en god och väl inöfvad krigarestam, af ålder vand att troget följa sin fana i alla skiften, icke är så lätt att uppdraga, att man utan stor fara kan våga försöket att förstöra den kraft man deri eger, innan man är viss, att kunna skapa någon annan kraftigare och bättre i dess ställe.

Min egen öfvertygelse i det ifrågavarande viktiga afseendet är fortfarande densamma, som jag under tretio års tid har hyst och ofta offentligen uttalat, eller att vårt lands sjelfständighet på intet annat sätt med full säkerhet kan betryggas, än derigenom, att alla Svenska män göras skickliga att deltaga i landets försvar, genom att från deras tidiga ungdom och till mannaålderns början flitigt öfvas i vapnens bruk — vänjas vid ordning och lydnad, göras kraftiga, modiga och beslutsamma samt lära sig att så älska sitt land, att de anse intet offer för dyrbart, för att bevara dess frihet.

Vi ega ej mera materiella tillgångar nog att möta en angripare ute på hafvet med samma verksamma men dyrbara anfallsmedel, som han der emot oss kan använda, och vi kunna knappast på de mest viktiga punkterna af vår långsträckta kust uppföra sådana fästen, att de kunna anses utgöra något verkligt hinder emot ett fiendtligt inbrott. Men om vi derföre ej kunna afhålla en fiende från att intränga i vårt land, äro vi dock talrika nog att, om blott vi förvärfvat stridsfärdighet nog dertill, kunna öfverväldiga honom hvar han visar sig; och de vapen, som härvid måste finnas att sätta i hvarje Svensk mans hand, medföra jemförelsevis så ringa kostnad för sitt anskaffande, att den ej kan anses öfverstiga våra krafter att bestrida.

Då jag sålunda antager folkbeväpningen såsom den rätta tillförlitliga grund, hvarpå vårt försvar bör byggas, menar jag likväl icke dermed, såsom många tyckas göra, att oordnade, ööfvade och oförberedt hopsamlade massor, utan säker och skicklig ledning, skola kunna uthärda en allvarsam strid, och jag kan derföre ej underkänna det oafvisliga behofvet, att alltid hafva en fast och väl utbildad armé-kärna, deromkring, i farans stund och på de punkter som hotas, den i vapen öfvade öfriga manliga befolkningen genast kan samla och ordna sig. Men jag ställer på en sådan kärna strängt den fordran, att den, för att göra den nytta som dermed afses, måste hafva erhållit en emot sin bestämmelse fullt svarande utveckling.

Jag har ånyo framställt dessa förut uttalade åsigtter vid detta tillfälle, derföre, att jag tyckt rätta tidpunkten vara inne, att söka få dem tillämpade just inom den

trakt af landet der jag är boende, och för hvars ena hälft jag innehar det hedrande uppdraget att här vid Riksdagen vara ombud. Genom Kongl. Maj:ts nådiga Proposition vid Riksdagens början har nemligen blifvit föreslaget, att det inom Södra Möre härad nu befintliga båtsmanshåll, som för flottans tjänst icke längre anses behöfligt, skall förvandlas till en landtförsvaret tillhörande stamtrupp. Och då denna ifrågasatta nya organisation af det lefvande försvaret inom nämnda ort, uti hvars både ekonomiskt och militäriskt riktiga hufvudsyftning jag fullkomligt instämmer, kan genomföras på alldeles fri grund, utan hinder af förut varande förhållanden och med tillräckliga tillgångar att dertill disponera, synes mig både önskligt och lätt att göra en början eller ett försök, att der i tillämpningen förena bägge de grundsatser, om hvilka, såsom förut har nämnts, åsigtorna hittills visat sig alltför stridiga, — nemligen genom att både gifva en kraftig impuls åt folkbeväpningsidéens utveckling och på samma gång bilda en kärntrupp af fullkomligt god och ändamålsenlig beskaffenhet.

Härtill fordras enligt min tanke, i främsta rummet, i afseende å den föreslagna nya stamtruppens soldater, dels att de må antagas och aflönas på ett sådant sätt och med sådana villkor, att de komma att utgöra ett urval af därför krigarekallet mest passande, duglige, kraftige och pålitlige män, som inom hvarje kommun finnas att erhålla; dels att, angående deras antagande och aflöning, derjeme må stadgas, att ingen må antagas till fullt aflönad stamsoldat, förr än han under de första beväringssären, emot något derföre tilldeladt lönebidrag, underkastat sig att genomgå en mera fullständig rekrytbildning, och dels att någon del af stamtruppen må komma att bestå af ett visst bestämdt antal i beväringssåldern varande ynglingar, med hvilka aftal träffats att de, emot åtnjutande af någon ringare aflöning eller andra förmåner, skola undergå flera efter hvarandra följande vapenöfningar samt förbinda sig att, efter beväringstidens slut, under ett par år kvarstå i krigsreserven; samt, i afseende å stamkorpens underbefäl, dels att passande ämnen dertill vid väl inrättade befälsskolor må kunna erhålla den utbildade skicklighet att de, när de, efter genomgången undervisningskurs, fördelas inom häradets samtliga socknar, der, såsom det bör dem åligga, må kunna användas till duglige och nitiske lärare för den uppväxande manliga ungdomen både i vapnets bruk och andra kroppsliga öfningar och *dels* att till reservbefäl må kunna begagnas mera bildade ynglingar, som, utan att inträda i stamkorpens, dock befinnas villige och skicklige till att vid stammens och beväringens sammandragning kunna tjenstgöra såsom befäl.

Om, på sätt nu blifvit föreslaget, stamkorpens såsom befäl tillhörande, till full duglighet utbildade vapenmästare, komme att finnas att tillgå inom alla delar af häradet, lider intet tvifvel att desse unge och driftige lärare, särdeles om de ledas och lifvas af ett för den viktiga saken fullt intresserad öfverbefäl samt, såsom är att hoppas, jemväl erhålla ett kraftigt stöd ifrån kommunernas egna medlemmar, väl skola lyckas att, äfven om undervisningen deri icke göres obligatorisk, dock hos gossar och ynglingar före beväringssåldern utveckla en sådan kunskap i vapens

användande, att mycken hvarken öfning eller dermed förenad kostnad sedan kan blifva behöflig, innan de stridsfärdige unge beväringmännen i ordnade led kunna föras emot fienden. Och af sådane, vid goda militärskolor bildade läromästare, bör äfven den nytta väntas, att de, åtminstone i afseende å några grenar af den egentliga skolundervisningen, skola kunna lemna en inom kommunerna väl behöflig hjälp.

Ett sådant sätt att antaga och aflöna den nya stamkorpens soldater, som ofvan blifvit ifrågasatt, kan likväl icke användas om så väl deras antagande som aflöning fortfarande skall besörjas af den nu rustnings- eller roteringsskyldige jordegaren. Men den förändring, som i sådant afseende skulle erfordras, torde äfven af många andra viktiga skäl böra anses vara både behöflig och ändamålsenlig.

Jag bör först anmärka, att i den Kongl. Propositionen med dertill hörande Statsrådsprotokoll icke har blifvit tydligt uttaladt huru i afseende på de cirka 300 båtsmansnummer, som icke föreslås att användas för den tillämnade stamkorpens bildning, för framtiden skulle komma att tillgå - antingen båtsmän fortfarande borde hållas för dessa nummer, eller ock vakans-afgift därför erläggas. Det förra alternativet hoppas jag väl icke har varit afsigten att använda; men jag måste dock, för dess möjlighets skull, uttala den åsigten, att det skulle blifva i hög grad betungande för orten och leda till många förvecklingar derinom, om der på en gång komme att hållas både en talrik soldattrupp, som säkerligen blefve dyrare än det motsvarande der förut varande båtsmanshållet, samt derutöfver ett återstående ganska betydligt antal båtsmän, äfvensom att införandet af ett dylikt dubbelt knektehåll derstädes skulle blifva så mycket mer olycksbringande, som derigenom säkerligen komme att afskäras all möjlighet att inom någon närmare tidpunkt bereda en väl behöflig lindring i den svårare tunga, hvarunder orten, genom sitt talrika, till två procent af häradets hela folkantal uppgående båtsmanshåll och dess många den lösa befolkningen förökande afkomlingar, för närvarande, ehuru indirekt, genom den stora fattigvårdsbörda som deraf föranledes allra värst lider. Och hur nyttigt för både ortens och hela landets försvar jag än anser inrättandet af en stamkorps inom Södra Möre vara, skulle jag dock för min hembygds ekonomiska välfärds skull nödgas bestrida uppsättandet af en sådan korps, om icke samtidigt det återstående båtsmanshållet komme att der indragas.

När en sådan indragning skall verkställas kan sättet därför antingen blifva det, att det antal rusthållsnummer, som icke anslås till det nya soldathållet, ställes på vakans, eller ock det, att från samtliga rusthåll så stor del af deras förut utgjorda rustningsbidrag, som för den nya soldatrustningen erfordras, dertill anslås, och det derigenom uppkommande öfverskottet ifrån hvarje rusthåll eller hemman användes för andra, antingen landt- eller sjöförsvarets eller ock Statens allmänna behof. För min del tror jag, att åt den sednare utvägen bör gifvas ett afgjordt företräde, dels derföre, att den jemnare fördelar vinsten eller förlusten af den skeende
ändringen

ändringen emellan samtliga rustningsskyldige, och dels emedan det endast derigenom blir möjligt, att bringa någon reda och enkelhet inom Södra Möres mycket invecklade och hoptrasslade gamla indelningsverk. Detta verk egde redan, sådant som det först upprättades, ett mycket tillkrångladt utseende, genom det ytterligare stora antal af s. k. tillgifter, som för rustningsbesvärets utjemnande måste tagas eller gifvas emellan flertalet bland häradets hemman och deribland äfven emellan sådana, som ligga ifrån hvarandra långt aflägsna, och de olägenheter, som, genom otaliga liqvider med krånliga uträkningar emellan enskilde jordegare, som härigenom förorsakas, hafva än ytterligare förstörats genom de många klyfningar i smärre delar, som hemmanen under tidernas lopp undergått; och då härtill kommer, att flera rusthåll finnas, som, fastän liggande i hvarandras närhet, dock tillhöra olika kompaniers nummer-serier, synes verkligen klokast och lättast vara, att låta samtliga hemman efter enahanda grund och på lika sätt deltaga i den tillämnade omregleringen af rustningsskyldigheterna inom häradet.

För verkställandet af en dylik operation, som äfven förebygger svårigheten vid afgörandet om hvilka hemman som skulle uppsätta soldat och hvilka ställas på vakans, blir det dock nödvändigt, att inom hvar socken för sig fixera rustningsbidraget till något visst medelvärde för hvarje rusthåll och deraf sedan anslå en del till den nya rustningen och en del till användning på annat sätt. Och till en sådan bestämning af ett visst begränsadt bidrag från hvarje rusthåll kan hemtas ett nytt, viktigt skäl derifrån, att det sannolikt blir vida dyrare att hålla soldat än det varit att hålla båtsman, dels derföre, att för den förre vanligen göras större anspråk på hans duglighet till krigstjänst än för den sednare — och dels emedan soldatens lönevilkor troligen på annat och strängare sätt skulle utfordras, än som i allmänhet ända till de sednaste åren har skett för båtsmannen. Och då det måste vara obilligt om en tyngre börda än den förut nog svåra, som de hittills burit, skulle genom den nya rustningen läggas på Södra Möre rusthållare, synes derföre en gräns böra fastställas, hvarutöfver deras bidrag för framtiden icke skall behöfva gå.

Vid bestämmandet af denna gräns torde hufvudsakligen afseende böra fästas vid storleken af den kostnad, som Södra Möre rusthållare hittills måst vidkännas för båtsmansrustningens utgörande, och det beräknade medelvärdet derföre åtminstone icke få öfverskridas. Hvarjemte det vore mycket önskligt om, till undvikande af framtida obehag och ovisshet, det förenade bidraget ifrån hvarje rusthåll nu, då en stor förändring i alla fall måste komma att ske, kunde blifva bestämdt, icke såsom förut i ett större antal diverse prestationer, utan att utgå, antingen, endast i penningar, eller i penningar och spanmål.

Sedan dessa bidrag ifrån rusthållen sålunda blifvit fixerade, skulle det äfven ur ekonomisk synpunkt vara enklast och rättast, om de alla kommo att uppbäras af korpsbefälet och genom dess försorg utdelades till soldaternas aflönande och — bli

så mycket enklare ordnad om äfven soldatlönerna bestämdes att utgå på lika sätt i penningar, eller i penningar och spanmål. Men om det anses nödvändigt eller önskligt att i det hänseendet bibehålla det gamla indelningsverkets grund, kunde, utan rubbning af den fastställda planen i öfrigt, föreskrivas, att bidragen ifrån vissa hemman skulle indelas att till viss soldat utgå.

Slutligen måste den ytterst viktiga anmärkningen göras, att det väl icke kan vara med ingångna aftal eller häfdvunna rättigheter öfverensstämmande, om statsmakterna bestämma om en så viktig förändring i åliggande skyldigheter, som den i afseende på rusthållet inom Södra Møre nu ifrågasatta, utan att dervarande rusthållare, hvilkas rätt och fördel så nära deraf beröres, lemnas tillfälle att yttra sig, om de äro villige, att på de vilkor, som derföre blifvit föreslagna, till soldathåll låta förvandla det nu inom häradet befintliga båtsmanshållet.

Med stöd af hvad jag nu anfört får jag värdsamligen hemställa, att Riksdagen för sin del, såsom vilkor för det nu inom Södra Møre härad befintliga båtsmanshållets förvandling, på sätt Kongl. Maj:t föreslagit, till soldathåll, måtte bestämma:

a) att samtliga rotar eller rusthåll inom hvarje socken af Södra Møre härad skola vara skyldige att, i stället för den rustning eller rotering af båtsmän, som de nu genom olika slags prestationer måste utgöra, hädanefter för det af Kongl. Maj:t föreslagna soldathållets besörjande betala en årlig afgift, som en gång för alla bör bestämmas, antingen endast i penningar, eller i penningar och spanmål;

b) att denna afgifts storlek skall för hvarje rusthåll eller rote så bestämmas, att den icke öfverstiger medelvärdet af den kostnad, hvartill underhållet af en båtsman, enligt de uppgifter, som derom blifvit insamlade af den förberedande af lindring i båtsmanshållet af Kongl. Maj:t tillsatta komité, skäligen kan beräknas att hittills hafva uppgått; men med afdrag dock från detta medelvärde för beloppet af de beklädnadsbidrag från rusthåll och rotar, som deri hafva ingått;

c) att denna afgift från så väl stamrote som tillskottsgifvande hemman skall utgå i förhållande till den andel, hvarmed hvardera hittills i båtsmannens underhåll deltagit;

d) att samtliga ofvannämnda afgifter antingen skola debiteras och uppbäras i sammanhang med den öfriga kronouppbörden, eller ock omedelbart redovisas och aflemnas till vederbörande korpsbefäl;

- e) att, med användandet af dessa ifrån i båtsmanshålllet deltagande hemman ingående afgifter, genom korpsbefällets försorg skall antagas och aflönas ett så stort antal soldater inom hvarje socken att det motsvarar cirka $\frac{5}{8}$ af det antal båtsmän, som hittills inom socknen underhållits;
- f) att soldatens aflöning företrädesvis bör bestämmas att utgöras, antingen endast i penningar, eller i penningar och spanmål, med skyldighet för honom att, på sätt förut i allmänhet för båtsmännen varit vanligt, sjelf skaffa sig bostad. Och må äfven, om så mera fördelaktigt anses, hvarje soldat kunna aflönas genom afgifterna från dertill särskildt indelade hemman eller hemmansdelar samt, om nödvändigt erfordras att soldaten skall förses med boningshus och kåltäppa, särskildt aftal derom träffas socknevis, vid båtsmanshålllets förvandling till soldathåll;
- g) att det öfverskott, som vid soldathålllets uppsättning uppstår, må användas antingen till vidare utveckling och ordnande af de lefvande försvarskrafterna inom orten, eller för andra landtförsvarets behof, eller ock till sjöförsvaret öfverlemnas;
- h) att rättighet skall lemnas och tillfälle beredas för rust- och rotehållarne i Södra Möre att yttra sig, huruvida de för sin del vilja ingå på nu föreslagna vilkor för båtsmanshålllets förvandling till soldathåll, samt att, om de vägra samtycka härtill, frågan om sådan förvandling då ånyo bör hänskjutas till Riksdagens pröfning;
- i) att, i händelse framdeles någon allmännare lindring i rustnings- och roteringsbördan af Konungen och Riksdagen gemensamt medgifves, densamma då, i lika förhållande som för öfriga rusthåll eller rotar då bestämmes, må få åtnjutas af de rustnings- eller roteringskyldige inom Södra Möre.

Och hemställer jag tillika, att Riksdagen vid aflåtande af sin underdåniga skrivelse i ämnet, jemte framställandet af nu anförda vilkor, ville uttala följande önskningsar i afseende å den blifvande nya försvarsorganisationen inom Södra Möre.

a) att af det antal soldater, hvaraf den tillämnade jägarkorpsen skall bildas, högst två tredjedelar må antagas för längre tjenstgöringstid samt erhålla den fullständiga krigsbildning, som för en verklig stamsoldat måste anses erforderlig, men fyllnaden i det beräknade antalet beredas derigenom, att aftal träffas med i beväringens ålder varande ungdomlingar, att de emot någon årlig aföning frivilligt underkasta sig dels en fullständigare rekrytbildning, dels fortsatta öfningar under beväringens åren, och dels att, efter beväringstidens slut, under ett par år kvarstadna i krigsreserven;

b) att det blifvande öfver- och underbefälet vid den korps, som skall uppsättas, i förhållande till der befintliga soldatantal må fördelas inom häradets samtliga socknar samt så väl inöfvas och inläras vid dertill inrättade befälskolor, att de icke allenast kunna användas såsom fullt duglige nitiske lärare för den uppväxande manliga ungdomen, både i vapnets bruk och i andra kroppsliga öfningar, utan ock blifva skicklige nog att kunna biträda åtminstone inom några grenar af den egentliga skolundervisningen inom kommunerna;

c) att en del af de disponibla tillgångarne må användas till aföning åt ett reservbefäl af mera bildade ungdomlingar, som, ehuru ej tillhörande stamhären, utan kvarstående i andra yrken, dock förvärfvat skicklighet nog att vid stammens och beväringens sammandragning kunna tjenstgöra såsom underbefäl.

Stockholm i Januari 1870.

Carl Axel Mannerskantz.
